

Jung Chang

*Lentäkää
villi-
joutsenet*

Suomentanut Riina Vuokko

Helsingissä Kustannusosakeyhtiö Otava

Englanninkielinen alkuteos
Fly, Wild Swans
My Mother, Myself and China

Copyright © Globalflair Ltd, 2025

Suomenkielinen laitos © Kustannusosakeyhtiö Otava 2026

F I
L I

FILI –Kirjallisuuden vientikeskus on tukenut tämän teoksen kääntämistä.

Tekstin- ja tiedonlouhinta kielletty.

ISBN 978-951-1-52695-7

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2026

SISÄLLYS

KIINAN LÄHIHISTORIAN AIKAJANA	7
KARTTA	8
PROLOGI	11
1 Lapsuus Maon Kiinassa (1952–1966)	13
2 Rohkeat vanhempani ja kulttuurivallankumous (1966–1978)	29
3 Pois häkistä (1978–1979)	53
4 Oma vapaus (1979–1982)	69
5 Tunteikas jälleennäkeminen (1983)	89
6 Länsimaisten kapitalistien kanssa Chengdussa (1980-luvun puoliväli)	105
7 Mitä Deng Xiaopingin äitipuoli minulle kertoi (1985–1987)	119
8 Äiti tapaa elämäni miehen (1984–1988)	133

9	Villijoutsenet nousevat siivilleen (1988–1991)	151
10	Iloa ja surua Villijoutsenten jälkeen (1990-luku)	177
11	Mao Zedongin sisäpiiri (1990-luku)	195
12	Täpäriä tilanteita Sichuanissa (1990-luku)	223
13	Munuaiskiviä ja myrkyttäjiä (1990-luku)	245
14	Matkoja verisellä tiellä (1990-luku)	255
15	Pitkin maailmaa Maon perässä (1990-luku)	271
16	Totuus Maosta paljastuu (2001–2006)	289
17	”Sanoudu irti kirjastasi tai...” (2007–2008)	311
18	Turvallisuusviranomaisten katseen alla (2008–2011)	327
19	Maon haamun paluu (2012–2013)	351
20	Miksi en pääse äitini kuolinvuoteen ääreen (2014–2024)	363
	EPILOGI	381
	KIIITOKSET	383

KIINAN LÄHIHISTORIAN AIKAJANA

Qing-dynastia (mantšujen keisaridynastia)	1644–1911
Kiinan tasavalta perustetaan	1912
Tšiang Kai-šekin johtama Kuomintang hallitsee Kiinaa	1928–1949
Sota Japania vastaan	1937–1945
Kuomintangin ja kommunistien välinen sisällissota	1945–1949
Mao Zedong ja kommunistinen puolue nousevat valtaan	1949
Suuri nälänhätä	1958–1961
Kulttuurivallankumous	1966–1976
Mao Zedong kuolee	1976
Deng Xiaopingin uudistukset alkavat	1978
Xi Jinping nousee Kiinan johtoon	2012
Xi Jinpingin valtakautta jatketaan elinikäiseksi	2018

PROLOGI

Tämä kirja kertoo äidistäni ja minusta – ja samalla väistämättä myös isoäidistäni ja isästäni. Elämäntarinoissamme on dra matiikkaa jo siksi, että ne sijoittuvat Kiinaan ja kattavat yhteensä noin sadankahdenkymmenen vuoden ajanjakson. Sinä aikana Kiina on kokenut toinen toistaan seuraavia mullistuksia, jotka ovat usein kääntäneet kaiken pääläelleen. Vähintään yhtä suuri merkitys on kuitenkin sillä, että niin vanhempani kuin isoäitinikin ovat olleet erikoislaatuisia ihmisiä ja uineet usein vastavirtaan, suoraan päin kaikkein suurimpia aaltoja. Sellaiseen perheeseen minä synnyin, ja minunkin eteeni elämä on heittänyt monenlaisia vaihteita.

On kulunut jo kauan siitä, kun kerroin tarinamme kirjassa *Villijoutsenet*. Kertomus alkaa viimeisen keisarin hallituskaudella vuonna 1909 syntyneen isoäitini lapsuudesta ja siitä, miten hänen jalkansa sidottiin kun hän oli vielä aivan pieni. Se etenee halki ajan, jolloin Mao Zedong hallitsi Kiinaa (1949–1976), ja keskittyy erityisesti Maon kauden viimeiseen kymmeneen vuoteen eli kulttuurivallankumouksen aikaan, joka merkitsi vanhemmilleni tuskallisia kokemuksia. *Villijoutsenet* päättyy vuoteen 1978, jolloin Deng Xiaoping virallisesti päätti Maon aikakauden ja aloitti uudistukset – ja jolloin minä tartuin suotuisaan tilaisuuteen ja muutin ensimmäisten joukossa kommunistisesta Kiinasta länteen.

Vuosi 1978 oli risteyskohta, josta Kiinan kehitys kääntyi aivan uuteen suuntaan. Sen jälkeen on taas ehtinyt kulua jo lähes puoli vuosisataa,

ja Kiina on noussut rähjäisestä ja eristäytyneestä maasta globaaliksi supervallaksi, joka haastaa Yhdysvaltojen johtoasemaa. Vaikka olenkin asunut nämä vuosikymmenet Lontoossa, elämäni on kietoutunut tiiviisti synnyinmaani tapahtumiin. Äitini asuu Kiinassa ja kävin hänen luonaan lähes joka vuosi, kunnes viime aikojen poliittisen ilmapiirin muutokset ovat pakottaneet minut pysyttelemään poissa. Olen matkustanut eri puolilla Kiinaa tekemässä tutkimusta kirjojani varten, niin *Villijoutseniin* kuin Mao Zedongin elämäkertaan (jonka kirjoitin yhdessä aviomieheni Jon Hallidayn kanssa) ja Kiinan keisarikauden viimeisestä merkittävästä hallitsijasta ja suuresta uudistajasta keisarinna Cixistä (1835–1908) kertovaan teokseen. Suurimman osan näistä matkoista tein aikana, jolloin kirjani olivat kiellettyjä, ja niin ne ovat edelleenkin. Kokemukseni Kiinan hallinnon ja virkamiesten toiminnasta noilta vuosilta ovat värikkäitä ja paljonpuhuvia.

Nyt Kiina seisoo jälleen uudessa risteyksessä. Puhemies Xi Jinping palvoo Mao Zedongia ja pyrkii rakentamaan maolaista valtiota, jossa samaan aikaan vallitsee kapitalismi. Puhemies Xin kaudella on ollut valtavia vaikutuksia niin äitini kuin minunkin elämään. Aika tuntui kypsältä *Villijoutsenten* jatko-osalle, sille että jatkan siitä mihin viimeksi jäin ja tuon perheeni tarinan – ja samalla Kiinan tarinan – aina nykypäivään asti.

Villijoutsenissa kerroin, miten isäni ja isoäitini kuolivat traagisesti kulttuurivallankumouksen aikana. Molemmat ovat pysyneet mielessäni, ja siksi heidät mainitaan usein tässäkin kirjassa. Menneisyys ei koskaan ole ollut kaukana myöhemmästäkään elämästäni. Se on muovannut minua, se on muovannut Kiinan sellaiseksi kuin Kiina nykyään on ja se raivaa tietä tulevaisuudelle.

Tämän kirjan nimi *Lentäkää villijoutsenet* on kunnianosoitus äidileni, jonka kuolinvuoteen äärelle en pääse. Äiti on antanut minulle siivet, joilla voin nousta taivaalle ja olla vapaa. On monella tavalla äidin ansiota, että voin tänä päivänä elää vapaasti ja kirjoittaa vapaasti.

Lapsuus Maon Kiinassa

(1952–1966)

”Olet hyvä kommunisti mutta surkea aviomies!” äiti sanoi silmät kyynelissä ja piteli vatsaansa, joka pullisteli ulos karkeasta puuvillakankaisesta puserosta. Vatsassa potkin ja oioin itseäni minä, jo valmiina putkahtamaan maailmaan. Oli vuoden 1952 maaliskuu, ja hiukan yli kaksi vuotta oli kulunut siitä kun Kiinan kommunistinen puolue oli loppuvuodesta 1949 kukistanut Kuomintangin (nationalistipuolueen) ja noussut valtaan. Molemmat vanhempani olivat kommunisteja, äiti oli ollut puolueen jäsen vasta vähän aikaa, mutta isä oli jo veteraani. Itse asiassa isä oli aluepäällikkönä vastuussa koko Yibinin 13 000 neliökilometrin laajuisesta piirikunnasta.

Isä oli syntynyt vuonna 1921 piirikunnan pääkaupungissa, joka oli myös nimeltään Yibin. Kaupunki oli seissyt jo kaksituhatta vuotta sumuisten vuorten ja teeviljelmien kainalossa, paikassa jossa kirkasvetinen Minjiangjoki ja maa-ainesta mukanaan kuljettava Jinshajoki yhdistyvät ja muodostavat Kiinan pisimpänä jokena tunnetun Jangtsen.

Vuorenrinteellä, suurten jokien rannalla sijaitseva ikivanha kaupunki saattaa kuulostaa romanttiselta syntymäpaikalta, mutta juuri se oli syynä äidin katkeraan purkaukseen. Lääkärit olivat varoittaneet, että lähestyvään synnytykseen liittyi vakavia riskejä ja runsaan verenvuodon vaara, ja minä saattaisin kuolla ja vetää äidinkin mukaan tuonpuoleiseen. Lääkärit suosittivat, että äiti siirrettäisiin isomman kaupungin sairaalaan, jossa olisi niin erikoislääkäreitä kuin muutenkin paremmat valmiudet vaaratilanteiden varalta. Isä kuitenkin kieltäytyi noudattamasta suositusta.

Siirto Yibisistä isompaan kaupunkiin ei ollut mikään aivan helppo rutiiniasia, mutta ei se mahdotontakaan olisi ollut. Aluepäällikkönä isän ei olisi tarvinnut kuin sanoa muutama sana, ja äiti olisi siirretty koko maakunnan parhaaseen sairaalaan. Isä ei suostunut antamaan sellaista määräystä. Hänen mielestään olisi ollut väärin hankkia erikoiskohtelua omalle vaimolle, olivathan kommunistit vannoneet tekevänsä lopun etujen kahmimisesta ja nepotismista.

Isä oli liittynyt Yibinin maanalaiseen kommunistiseen osastoon vuonna 1938, kun hän oli seitsemäntoistavuotias ja töissä apulaisena kirjakaupassa. Isä oli joutunut kokemaan niin nälkää kuin epäoikeudenmukaisuuttakin, ja lukemiensa kirjojen perusteella hän oli tullut siihen tulokseen, että kommunistit olivat Kuomintangia parempi vaihtoehto. Korruption kitkemisestä oli tullut isälle sydämenasia, sillä hänen näkemyksensä mukaan juuri se oli vanhan Kiinan vääryyksien alku ja juuri, ja aluepäälliköksi noustuaan isä oli järjestelmällisesti kieltäytynyt tekemästä palveluksia kellekään sukulaiselle, ei edes omalle äidilleen, sisarilleen ja veljilleen. Yksi isän serkuista, jota me sanoimme

isoksi sedäksi, oli hakenut töihin paikallisen elokuvateatterin lippukassalle ja pyysi isältä suositusta. Isä käski häntä etenemään virallista reittiä. Isän vanhempaa veljeä, joka oli töissä valtiollisessa teeyhtiössä – Yibinin ympäristö kuuluu Kiinan merkittäviin teentuotantoalueisiin – oltiin ylentämässä johtotehtäviin, ja päätös kiersi isän työpöydän kautta. Isä torppasi nimityksen sillä perusteella, ettei veli ollut riittävän kyvykäs eikä koko ylennystä olisi hänen mukaansa edes esitetty, ellei kyseessä olisi ollut aluepäällikön veli. Isän perhe oli raivoissaan. ”Ei sinun tarvitse veljeäsi auttaa, mutta älä nyt sentään estä häntä etenemästä!” äitikin parahti. Veli ei puhunut isälle enää koskaan.

Isän päätös olla lähettämättä äitiä paremmin varusteltuun sairaalaan sai äidin epätoivon valtaan. Aluksi äidistä tuntui, että isälle oli yhdentekevää selviäisikö hän hengissä ja mitä heidän yhteiselle lapselleen tapahtuisi, mutta vähitellen hän alkoi ajatella, ettei isällä ollut vaihtoehtoja. Jos isä olisi määrännyt äidin siirrettäväksi, Yibinissä olisi alettu puhua, etteivät kommunistit olleet sen parempia kuin entisetkään vallanpitäjät, että aivan samalla tavalla kommunistejakin kiinnosti vain oman perheen etujen ajaminen. Silti äiti rauhoittui vasta, kun lääkärien hermostuneisuudesta huolimatta minä putkahdin maailmaan terveenä ja yli neljä- ja puolikiloisena, ja äidillä itselläänkin oli kaikki hyvin.

Myös äiti uskoi puolueeseen. Äiti oli kymmenen vuotta isää nuorempi, mutta oli liittynyt maanalaiseen kommunistiseen liikkeeseen jo kuusitoistavuotiaana. Äidin kotikaupunki Jinzhou sijaitsi Mantšuriassa Kiinan koillisosissa, noin 2400 kilometrin päässä Yibinistä. Kaupunki oli ollut japanilaisten vallan alla aina vuoteen 1945, jolloin Japani toisen maailmansodan päätyttyä luovutti Kiinassa hallitsemansa alueet Kuomintangin käsiin. Valtaan nousi Tšiang Kai-šekin johtama hallitus, mutta siihen äiti menetti uskonsa nopeasti sen jälkeen kun Kuomintangin tiedustelupalvelu oli tappanut äidin koulukavereita, yhden siksi,

että hänen hallustaan oli löytynyt Mao Zedongin kirjoittama pamfletti. Kun äidin poikaystäväkin pidätettiin ja joutui kidutettavaksi, äiti hankkiutui mukaan paikalliseen kommunistiryhmittymään. Äiti muun muassa salakuljetti tietoja Jinzhousta kommunistiarmeijalle kaupungin ulkopuolelle. Siinä vaiheessa Mao Zedongin kommunistit ja Tšiang Kai-šekin Kuomintang kävivät kiivaita taisteluja Kiinan hallinnasta.

Isä oli Jinzhouta piirittävien kommunistien joukoissa ja sai kuulla paljon äidistä, ”siitä uskomattomasta seitsemäntoistavuotiaasta työstä”. Isä kuvitteli mielessään nuoren tultasyöksevän lohikäärmeen ja oli siten iloisesti yllättynyt, kun äiti lopulta ilmestyi hänen eteensä jotakin raporttia toimittamaan. Tämä tapahtui sen jälkeen kun kommunistit olivat vuonna 1948 saaneet Jinzhoun valtaansa. Isän edessä seisoivat pitkä ja hoikka, kaunis ja hillitysti puhuva nuori nainen yksinkertaisessa hailakansinisessä leningissä. Siinä maailmassa, jossa isä oli elänyt, karkeita käytöstapoja ja kovaäänistä huutamista pidettiin vallankumouksellisille sopivana käytöksenä, ja äidin koko olemus tuntui raikkaalta tuulahdukselta. Isä pani merkille, että vaikka äiti oli lempeä, lammasmaisen heikko hän ei ollut koskaan. Äidin antamat käskyt olivat tiukkoja, vaikka ne esitettiin ääntä korottamatta, ja hän puhui selvästi eikä koskaan jaaritellut. Isä oli heti myytyä miestä. Äitiinkin kiinnitti huomionsa isään. Isä oli äitiä lyhyempi ja niin laiha, että vihreä univormu roikkui päällä, hän ei ollut mikään uljaan sotilaan perikuva, mutta äiti huomasi heti isän suuret silmät ja unelmoivan katseen. Äidin mielestä isä näytti runoilijalta. He rakastuivat, menivät naimisiin ja marssivat kommunistiarmeijan mukana Yibiniin. Isä nimitettiin aluepäälliköksi ja äiti kaupungin nuorisojärjestön johtoon.

Äiti oli nuorten keskuudessa varsin pidetty, ja koko isän suuri suku ihastui äitiin välittömästi. Kun tuore morsian tapaa anoppinsa ensimmäistä kertaa, on nuoren parin perinteen mukaan määrää kumartaa lattiaan asti, mutta isän mielestä kumartaminen kuului vanhoillisiin ja nöyryyttäviin

tapoihin, jotka kommunistit pyrkivät hävittämään. Isä ilmoitti, ettei aio kumartaa kenenkään edessä, mutta äiti sanoi kumartavansa, koska sillä tavalla kommunistit näyttäisivät inhimillisemmiltä. Äiti halusi miellyttää anoppiaan ja ymmärsi myös näyttävien eleiden päälle. Niinpä hän laskeutui polvilleen ja kumarsi kolme kertaa lattiaan asti, ja kaikki nauroivat ihastuksesta. Kun kerran kumartelun vauhtiin oli päästy, äiti lähti isän naimattoman siskon Junyingin mukana perheen kauniiseen puutarhaan suorittamaan kumarrukset myös puille ja pensaille. Isän perheen naiset olivat hartaita buddhalaisia ja uskoivat, että kasveilla on sielu ja myös ne osaisivat arvostaa ystävällisiä eleitä. Äitiä ei ollut kasvatettu buddhalaiseksi, mutta tapa puhutteli häntä. Äidin isäpuoli tohtori Xia oli ollut tunnettu perinteisen kiinalaisen lääkintätaidon harjoittaja, ja äiti oli viettänyt lapsuutensa erilaisten lääkeyrttien keskellä. Hän tunsu kasveja ja uskoi niiden parantavaan voimaan. Ne olivat hänelle kuin sukukalleuksia. Äiti osasi puhua kasveista niin lämpimästi ja perehtyneesti, että sulatti isän perheenjäsenten sydämet jo ensitapaamisella.

Kun minä sitten synnyin, kaikki perheen aikuiset toivoivat minun olevan samanlainen kuin äiti, ja niin minä sain nimekseni Erhong, ”toinen villijoutsen”, sillä äidin nimessä Xia Dehong on sama villijoutsenta tai joutsenhanhea tarkoittava kirjoitusmerkki *hong*. Sana luo mielikuvan vahvasta ja suuresta linnusta, joka lentää pitkiä matkoja vuorten ja jokien ylitse. Juuri sitä kuvaa isäni rakasti, ja hänellä oli tapana aloittaa kirjeet äidille sanoilla ”Oma rakas villijoutseneni”.

Äiti tiesi, että isä rakasti häntä. Vuosi minun syntymäni jälkeen, kun äiti oli taas sairaalassa synnyttämässä veljeäni Jinmingiä, äidin työyksikön johtaja ja äidin hyvä ystävä Zhang Xiting, siro ja nokkela ja flirttailuun taipuvainen nainen, yritti vikitellä isää, ja isä torjui lähentelyn selvin sanoin. Isä tiesi, että Zhang Xiting tuskin antaisi noin vain periksi vaan yrittäisi vielä uudestaan, ja eniten häntä huolestutti Zhang Xitingin kostonhaluinen luonne. Zhang Xiting ei kaihtaishi

keinoja, jos halusi aiheuttaa vaikeuksia ihmisille, ja saattaisi kaiken lisäksi saada apua aviomieheltään, Yibinin puolueosaston henkilöstöpäälliköltä. Isä pelkäsi, että Zhang Xiting kohdistaisi vihansa äitiin, ja niin hän lähti heti seuraavalla junalla Sichuanin maakunnan pääkaupunkiin Chengduun. Matka kesti kokonaisen päivän, ja perille päästyään isä marssi suoraa päätä maakuntapäällikön puheille ja pyysi, että hänet siirrettäisiin johonkin toiseen työtehtävään. Zhang Xitingiä hän ei maininnut, sanoi vain, että omassa kotikaupungissa työ oli toisinaan hankalaa, kun päätettävänä oli myös omia sukulaisia koskevia asioita. Isä jäi Chengduun saman tien ja lähetti äidille sähkeen, jossa pyysi häntä tulemaan perässä niin pian kuin mahdollista. Siksi minä muutin Chengduun yksivuotiaana, vuoden 1953 kesäkuussa, kun veljeni Jinming oli kuukauden ikäinen ja äiti sai taas liikkua kodin ulkopuolella – perinteisen kiinalaisen tavan mukaan lapsivuodeaikaa kestää kuukausi lapsen syntymän jälkeen. Äiti otti mukaansa minut ja vanhemman sisareni Xiaohongin, Jinming jäi isovanhempien hoitoon sillä niin pienen vauvan kanssa matkustamista ei pidetty sopivana.

Chengdu, ikivanha kaupunki joka pitkän historiansa aikana on ollut useammankin kuningaskunnan pääkaupunki, oli minun kotini seuraavat kaksikymmentäviisi vuotta. Kaupunkia ympäröivää viljavaa tasankoa kastelemaan rakennettiin kattava kastelujärjestelmä jo vuoden 256 eaa. paikkeilla, ja sen ansiosta seutu tunnetaan Kiinassa ”taivaallisen yltäkylläisyyden maana” (*tian fu zhi guo*). Myös kulttuurisesti alue on rikasta, ja Chengdu on ollut monenlaisten uskonnollisten liikkeiden keskittymä, jossa on omat temppelinsä niin taolaisilla, buddhalaisilla kuin kungfutselaisillakin. Kujien varsien lukemattomien puutarhojen vaaleanpunakukkaiset villihibiskukset kukoistivat leppeässä ilmastossa, ja yksi Chengdun monista

lempinimistä on edelleen ”hibiskuskaupunki”. Kaupungin keskustassa oli Pekingin Kiellettyä kaupunkia muistuttava vanha palatsi, jonka korkea porttirakennelma muistutti Tian’anmenin porttia, siksi Chengdua kutsuttiin myös ”pikku-Pekingiksi”. Marco Polo kävi Chengdussa 1200-luvulla ja kirjoitti kaupungin vauraudesta – ja silkintuotannosta. Chengdu tunnetaan myös silkkikaupunkina, ja kaupungin läpi virtaava jokikin on nimeltään ”Silkkijoki”, Jinjiang. Joen monien sivuhaarojen varressa näki silkinkutojia pesemässä tarvikkeitaan. Silkinvalmistus oli elämäntapa, ja minäkin muistan lapsena ottaneeni siihen osaa. Yksi varhaisimpia muistoja on, kun minulla oli syli täynnä mulperipuun pehmeitä lehtiä. Muistan, miltä lehtien pörröinen alapinta tuntui ja miten syötin niitä monta kertaa päivässä silkkiperhosen toukille, joita pidettiin isoissa laakeissa koreissa. Katselin, miten toukat ahmivat lehtiä ja kasvoivat melkein silmissä, ja ennen pitkää ne alkoivat pullealla suullaan kehrätä ohutta, tuskin silminnähtävää silkkirihmaa, jota ne kietoivat ympärilleen kunnes koko toukka oli jäänyt sisälle koteloon. Sitten rihmojen päät irrotettiin varovasti ja kerittiin käsin pyöritettävälle kehruupuille. Muistan, miten minäkin yritin irrotella rihmoja, mutta kömpelöissä sormissani ne katkesivat saman tien.

Chengdu oli kuuluisa myös keittotaidostaan. Kaupungin ravintolat tarjosivat ylellisiä, perinteisiä erikoisuuksia, ja muistan miten lapsena olin täysin lumoutunut jo ravintoloiden mielikuvituksellisista nimistä. Kävimme niissä kuitenkin vain harvoin. Kommunistisessa puolueessa ravintoloita pidettiin hedonistisen elämäntyylin ilmentymänä, eikä niissä käymistä olisi katsottu hyvällä. Puoluekaadereiden annettiin ymmärtää, ettei nautiskelu ollut sopivaa. Se ei ollut mikään pieni uhraus äidilleni, joka rakasti ruokaa ja olisi kovasti halunnut päästä maistamaan ruokalajeja, jollaisista Mantšuriassa ei ollut koskaan edes kuultu.

Isä nimitettiin Sichuanin maakunnallisen puoluekomitean alaisen yleisten asioiden osaston johtajaksi. Osaston toimenkuvaan kuuluivat koulutukseen, terveydenhuoltoon, urheiluun, julkaisu-toimintaan ja taidelaitoksiin liittyvät asiat koko kuudenkymmenen miljoonan asukkaan maakunnassa – Sichuanin maakunta vastaa kooltaan suurin piirtein Ranskaa. Äidistä tuli Chengdun itäisen piirin yleisten asioiden osaston päällikkö, joka vastasi samoista asioista mutta alemmalla ja paikallisemmalla tasolla. Muutimme puoluevirkailijoille tarkoitettulle alueelle, johon kuului useampi vanhasta kaupunkialueesta erotettu katu kortteleineen ja taloi-neen ja jonka sisään jäi myös toisen maailmansodan aikana Yhdys-valtojen sotilaille rakennettu kerhotalo. Naapureinamme asui pai-kallishallinnon päälliköitä perheineen, ja alueen portilla päivysti-vät vartijat, puutarhurit huolehtivat pihoista ja puutarhoista, kokit ruuanlaitosta ja korkeimpia virkamiehiä varten oli autot ja auton-kuljettajat.

Äidillä ei ollut oikeutta auton käyttöön, ja hän kulki töihin pol-kupyörällä. Minä ja sisarukseni näimme äitiä ja isää enimmäkseen vain sunnuntaisin, muina päivinä he ehtivät harvoin tulla illalla töistä ennen meidän nukkumaanmenoikaamme. Meidät käytän-nössä kasvatti äitini äiti Yang Yufang, joka oli muuttanut luoksemme Mantšuriasta. Isoäiti oli silloin vasta hiukan yli neljänkymmenen ja näytti aivan erilaiselta kuin äiti. Äiti käytti aina sen ajan naispuolisten kommunistivirkailijoiden suosimaa kaksirivistä, vyötäröltä istu-vaa ”Lenin-jakkua” – hyvin ulkomaalaisen näköistä vaatekappaletta – mutta isoäidillä oli aina perinteinen puuvillanuttu, joka kiinnitet-tiin sivusta nauhasta tehdyillä solmunapeilla. Isoäiti ompeli vaat-teensa itse, ja itse hän teki myös puuvillaiset kenkänsä. Isoäidin lapsena sidotut jalat olivat pienet, kapeat ja teräväkärkiset ja teki-vät liikkumisesta vaivalloisen näköistä nilkuttamista. Isoäiti joutui

välillä ottamaan tukea kävellessään, ja välillä hänen kulmansa painuivat kurttuun, mutta kirkkaissa silmissä oli aina hymyä.

Isoäidin ansiosta tunnelma kotona oli rauhallinen ja rakastava. Hän kielsi vanhempiani läksyttämästä meitä, kun istuimme syömässä (”Ei moitteita ruokapöydässä, eihän ruoka muuten sula kunnolla”) ja huolehti, että jos äidillä ja isällä oli riitaa, mitään siitä ei kantautunut meidän korviimme. Muistan yhden ainoan riidan. Olin ehkä yhdeksänvuotias, enkä tiennyt mistä äiti ja isä riitelivät, mutta kuulin miten isä huusi ja miten äiti väitti hänelle vastaan omalla pehmeällä äänellään mutta tiukasti ja itkuisesti. Erityisesti itkeminen oli äidille täysin epätyypillistä. Minua pelotti niin, että vedin hyttysverkon tiiviisti sänkyyni päälle ja yritin pysytellä piilossa, mutta hyttysverkko oli aivan liian ohutta kangasta, ja pelkoni ei purkautunutkaan itkuna vaan hermostuneena kikatuksena. ”Erhong *nauraa!*” isä huudahti ja marssi tyrmistyneen näköisenä sänkyyni vierelle, ja luultavasti minun nauruni samalla päätti heidän riitansa, koska äitikin juoksi luokseni ja kietoi minut syliinsä. Äiti sen enempää kuin isäkään ei koskaan raivostunut minulle, ja koko lapsuuteni oli rakkaudentäyteinen. Silloinkin kun moitittavaa oli, äiti ja isä valitsivat sanansa huolella ja esittivät asian hienotunteisesti, aivan kuin olisin ollut aikuinen jonka tunteita ei sopinut loukata.

Aloitin koulun kuusivuotiaana vuonna 1958. Kävelin aamuisin kahdenkymmenen minuutin koulumatkan yhdessä kavereiden kanssa, ruokatunnilla tultiin kotiin syömään ja sitten taas iltapäiväksi takaisin kouluun. Koulumatka kulki enimmäkseen kapeita kujia pitkin, talojen seinustoille oli levitelty kiinankaaleja ja muita vihanneksia kuivumaan suolaamista ja säilömistä varten (sichuanilaiset suolavihannekset olivat herkkuani). Minä pidin kaikkein eniten koulumatkan siitä pätkästä, joka kulki vanhan palatsialueen kahden kilometrin mittaisen vallihaudan viertä. Minun kouluaikoinani palatsialue oli jo enimmäkseen purettu ja jäljellä oli vain hajanaisia

raunioita, mutta vallihauta ja kanavat olivat vielä ennallaan, rannoilla kasvoi pajuja ja kamferipuita ja vesi oli kirkasta ja vihreää.

Vanhempieni usko puolueeseen mureni vuosien 1958–1961 suuren nälänhädän aikana. Noina vuosina nälkään kuoli yhteensä noin neljäkymmentä miljoonaa ihmistä, ja vaikka vanhempani eivät tienneetkään nälänhädän todellista laajuutta ja katastrofin syitä, sen verran paljon he tiesivät, että tajusivat nälänhädän olevan ihmisen aikaansaama ja heidän oman puolueensa vastuulla. Aina aikaisemmin äiti ja isä olivat olleet valmiita selittelemään ja puolustelemaan puolueen tekoja, mutta tällä kertaa puolueelle ei voinut antaa anteeksi. Muistan, miten isä kerran sanoi aivan yllättäen – tai näin jälkikäteen ajateltuna hän luultavasti puhui itsekseen eikä tarkoittanut sanoja minun kuultavakseni: ”Miksi me ylipäättään ryhdyimme vallankumoukseen? Ryhdyimme vallankumoukseen, koska kansa näki nälkää. Me halusimme, että kaikki saavat syödä vatsansa täyteen.” Minua järkytti se, miten kiivaalta isän ääni kuulosti ja miten totiselta hänen kasvonsa näyttivät. Myöhemmin minulle selvisi, että isä oli kirjoittanut Maolle kirjeen, jossa kertoi näkemyksensä, sillä muutakaan tapaa vaikuttaa tilanteeseen ei ollut. Maakuntapäällikkö, isän hyvä ystävä, oli kuitenkin kieltänyt häntä lähettämästä sitä, sillä sellaisella kirjeellä saattaisi olla tuhoisia seurauksia koko perheelle. Syyllisyydentunto painoi isän mieltä – isän vielä paljon enemmän kuin äidin, sillä isä identifioitui puolueeseen paljon vahvemmin, kun taas äiti oli paljon varautuneempi ja piti henkistä etäisyyttä.

Äidin silmiltä olivat suomet pudonneet jo silloin, kun Maon armeija oli marssinut hänen kotikaupunkiinsa ja hän oli ensimmäisen kerran nähnyt, miten kommunistinen puolue oli todellisuudessa täysin erilainen järjestö kuin hänen oma pieni partisaaniryhmänsä oli ollut. Äiti oli joutunut huomaamaan, ettei niistä ihanista asioista, joista hän oli haaveillut – tasa-arvosta, kunnioittavasta

käytöksestä naisia kohtaan, toverillisesta lämmöstä – ollut kommunistisessa armeijassa tietoaakaan. Suurin järkytys tuli, kun äiti oli kahdeksantoistavuotiaana lähtenyt kotikaupungistaan Jinzhousta yli kahdentuhannen kilometrin päähän isän kotikaupunkiin Yibiniin. Isä oli puolueessa korkeassa asemassa ja sai siksi matkustaa jeepillä, mutta äiti oli hierarkiassa paljon alempana ja joutui kävelemään. Isä ei suostunut ottamaan äitiä kyytiin, koska sellainen olisi nepotismia, ja jos äiti nousisi autoon, hän – tai itse asiassa he molemmat – saisivat vakavat moitteet. Yhtenä iltana, kun äiti oli koko päivän tarponut eteenpäin varusteitaan kantaen, hän oli illalla niin uupunut ja huonovointinen, että purskahti itkuun. Koko ryhmä oli pysähtynyt yöpymään vanhan temppelin pihamaalle ja kaikki nukkuivat lähekkäin. Isä oli äidin vieressä, painoi nopeasti käden äidin suulle ja kuiskasi, ettei äiti saisi itkeä toisten kuullen. Joku oli kuitenkin ehtinyt kuulla ja valitti siitä ryhmän päällikölle. Seuraavana päivänä äiti otettiin puhutteluun ja hän sai kuulla käyttäytyneensä kuin ”riistäjäluokkaan kuuluva hienohelma” ja että oli ”sopimatonta itkeä vain siksi että on joutunut kävelemään muutaman askeleen”. Kukaan ei tietenkään siinä vaiheessa tiennyt, että äiti oli raskaana –hän ei tiennyt sitä edes itse. Pian sen jälkeen hän sai keskenmenon.

Äiti oli vähällä kuolla, ja hän päätyi harkitsemaan, että luopuisi vallankumoustyöstä ja lähtisi mieluummin opiskelemaan lääkäriksi, niin kuin oli ennen naimisiinmenoan suunnitellut. Isä hätääntyi ja aneli melkein paniikin vallassa äitiä jäämään, sillä kuulemma muuten äitiä pidettäisiin rintamakarkurina ja kohdeltaisiin sen mukaisesti. Isän reaktiosta äiti ymmärsi, että kun puolueen riveihin kerran oli liittynyt, ulospääsyä ei enää ollut (mitenpä puolue muuten olisi-kaan ylipäättään pystynyt jatkamaan toimintaansa). Äiti jäi ja pakotti itsensä hyväksymään puolueen näkökannan, mutta ei enää koskaan sen jälkeen ollut isän lailla mukana koko sydäimestään.

Kun vanhempieni usko puolueeseen kerran oli alkanut horjua, kumpikaan ei enää halunnut samalla tavalla omistautua työlleen, ja niin he viettivät iltoja kotona paljon useammin kuin aikaisemmin. He tarkastivat meidän läksymme ja antoivat meille kotiopetusta. Äiti opetti meille matematiikkaa, isä kiinan kieltä ja kirjallisuutta. Niinä iltoina minä pääsin sisarusteni kanssa isän työhuoneeseen, jossa lattiasta kattoon ulottuvat hyllyt olivat täynnä paksuja kovakantisia kirjoja ja perinteisiä langalla sidottuja kiinalaisia klassikoita. Ennen kuin isän kirjoihin sai koskea, piti aina pestä kädet, ja isä opetti, että sivua ei koskaan saanut kääntää liian läheltä sitomisreunaa, jotta lehdet eivät olisi repeytyneet irti.

Äiti ja isä halusivat meidän menestyvän hyvin opinnoissa, mutta yhtä lailla he halusivat huolehtia moraalikasvatuksestamme. Siinä missä minä ja sisareni olimme saaneet nimemme äidin nimen mukaan – sisareni nimi Xiaohong tarkoittaa ”olla kuin villijoutsen” – veljieni nimet kuvastivat vanhempieni ihanteita. Jinmingille isä antoi lisäksi nimen Zhi, ”rehellinen”, Xiaohelle nimen Pu, ”vilpitön” ja Xiaofangille nimen Fang, ”lahjomaton”. Isän oma etunimi Shouyu kuvasti isän sitoutumista ihanteisiin. Isän alkuperäinen nimi oli ollut aivan toinen, ja kommunisteihin liittyessään hän oli ottanut käyttöön sotilasnimen Wang Yu, jossa Wang oli sukunimi ja Yu merkitsi ”hölmöä”, sillä juuri sitä sanaa kommunismin ihanteet omaksuneista usein käytettiin. Kun isä palasi Yibiniin, hän otti takaisin oman alkuperäisen sukunimensä Changin, mutta piti ”hölmön” etunimensä osana ja alkoi käyttää nimeä Shouyu, joka tarkoittaa ”hölmöyteen sitoutumista”.

Vuonna 1964, kun olin kaksitoistavuotias, aloitin keskikoulun. Kouluni oli Chengdun neljäs keskikoulu, jota pidettiin kaikista kaupungin kouluista parhaana. Koulu toimi vanhassa kungfutselaisessa temppelissä, jonka mahtavassa porttirakennuksessa oli kaareva-

räystäinen katto, punaiset pylvää ja jykeväästä puusta veistetyt kynnykset. Jo sisäänkäynti oli seremoniallinen, ja keskellä koulun aluetta seisoi edelleen vanhan temppelin päärakennus. Vaikka Kungfutsen patsas oli viety pois heti kommunistien noustua valtaan ja nyt tilalla oli kuusi pingispöytää, paikka oli edelleen näyttävä. Siellä oli komeat puupylvää, massiivisten kiviportaiden juurella kaksi suurta pronssista suitsukeastiaa ja kaksi korkeaa kivipaatta, joihin oli kaiverrettu Kungfutsen opetuksia. Temppelin edustalla oli aikaisemmin ollut laaja aukio, jonka tarkoituksena oli ollut herättää temppelissä kävijöiden mielessä kunnioitusta. Nyt sen paikalla oli urheilukenttä ja uusi kaksikerroksinen koulurakennus, jonka takana oli iso puutarha. Puutarhan poikki kulki kapea kanava, ja kanavan yli oli rakennettu kolme kivisiltaa, joiden kaiteita koristivat kivistä veistetyt pienet eläinhahmot. Minulle kaikkein rakkain paikka oli pieni metsikköinen kumpare koulun alueen perällä. Sinne meidät vietiin biologian tunneilla tutkimaan lehtiä ja kukkia, ja olin niin innoissani, että halusin aikuisena ryhtyä puutarhuriksi – ellen sitten tutkimusmatkailevaksi kasvitieteilijäksi, jonka tehtävänä oli löytää uusia lajeja.

Vuoden 1966 kesällä, kun olin neljäntoista, Mao Zedongin käynnistämä kulttuurivallankumous mullisti kaiken elämässäni. Kaikkien muiden kiinalaislasten tavoin olin oppinut pitämään puhemies Maoa jumalolentona. Meille oli opetettu laulu, jossa julistettiin ”isä on lähellä, äiti on lähellä, mutta kaikkein lähimpänä on puhemies Mao”. Pienillä lapsillakin oli tapana sanoa ”vannon puhemies Maon kautta”, jos omille puheille oli tarvetta saada lisäpainoa. Kun Mao sitten kutsui kaikkia nuoria liittymään punakaarteihin ja toimimaan apureina suuressa kulttuurivallankumouksessa, oli itsestäänselvää, että me halusimme tehdä juuri niin kuin Mao pyysi. Minunkin kouluuni perustettiin oma punakaarti, joka määräsi meidät kaikki jäämään myös lomien ajaksi koulun alueelle ”toteuttamaan vallankumousta”.

Minusta vallankumouksen vaatima sotilaallisuus ei kuitenkaan tuntunut mukavalta, ja niin minä teeskentelin kipeää ja vietin mahdollisimman paljon aikaa koulun asuntolassa. Minua kritisoitiin liiasta tunteilusta eikä minua pyydetty punakaartin jäseneksi.

Sen jälkeen kun Mao oli pitänyt Tian'anmenin porttirakennuksen päällä puheen, jossa kehotti nuorisoa ottamaan väkivallan avuksi ja ”murskaamaan kaiken vanhan”, koulusta, jota olin niin paljon rakastanut, tuli pelottava paikka. Vanha Kungfutsen temppeli hajotettiin, valtavat kivipaadet kaadettiin nurin, vaikka siihen tarvittiinkin kokonaisen väkijoukon yhteistyötä. Suitsukeastiatkin kaadettiin, ja koulun pojat virtsasivat niiden päälle. Punakaartilaiset kulkivat pitkin poikin koulun aluetta rautakanget ja vasarat mukanaan ja hakkasivat kaikilta pieniltä patsailta päät irti. Puutarhan istutukset tallottiin ja myllättiin. Kuulin, että koulun iäkäs puutarhuri – jonka kanssa olin usein jutellut ja jolta olin innostuneena kysellyt hänen työstään – oli julistettu ”luokkaviholliseksi” ja hakattu niin huonoon kuntoon, että hän oli kuollut. Minua pelotti ja kauhistutti enemmän kuin pystyin sanoin kuvaamaan. Hirveydet eivät kuitenkaan loppuneet siihen. Kerran kaikki koulun oppilaat komennettiin urheilukentälle osallistumaan ”tuomitsemiskokoukseen”. Siellä toistakymmentä koulun opettajaa, monet heistä koulun parhaita opettajia, kiskottiin lavalle kaikkien nähtäväksi. Joukossa oli englanninopettajani, jo iäkäs mies, joka käyttäytyi aina huomattavan kohteliaasti. Nyt hänen päätään painettiin kohti jalkoja, kädet väännettiin selän taakse lentokoneasentoon, ja saman käsittelyn saivat kaikki muutkin opettajat. Toisena päivänä filosofianopettajan kimppuun hyökättiin kesken oppitunnin ja hän joutui anelemaan armoa luokan pojilta. Opettajan rikos oli se, että hän oli jollain aiemmalla tunnilla kommentanut poikia liian kovasanaisesti. Yhtenä iltana minutkin työnnettiin kuorma-auton lavalle, ja lähdimme isolla joukolla ”suorittamaan kotietsintää”, kun korttelikomitean kaksi naispäällikköä olivat rapor-

toineet, että eräällä heidän kotikadullaan asuva nainen piilotteli koto-
naan Tšiang Kai-šekin muotokuvaa. Kuulin vertahyytävät huudot, kun
koulutoverini repivät vaatteet naisen päältä ja hakkasivat häntä vyöllä,
jossa oli metallisolki – siitä oli tullut punakaartilaisen tavallinen ase.
Yhtenä toisena iltana näin, miten kerrostalon ikkunasta putosi jokin
epämääräinen hahmo. Punakaartilaiset olivat jakaneet koulun oppi-
laat perhetaustan mukaisesti kategorioihin. ”Hyvien” perheiden lapset
olivat punaisia, ”huonojen” perheiden mustia. Punaisilla oli oikeus pii-
nata mustia. Sinä iltana eräs mustaksi luokiteltu seitsemäntoistavuotias
tyttö oli heittäytynyt ikkunasta kadulle vähän sen jälkeen kun punai-
set olivat leikanneet hänen hiuksensa niin että päähän oli jäänyt gro-
teskeja kaljuja laikkuja. Kun minä sinä iltana yritin käydä nukkumaan
asuntolahuoneessani, näin verisen ihmishahmon aina heti kun painoin
silmäni kiinni. Seuraavana päivänä anoin luokkani punakaartilaisilta
sairauslomaa ja lähdin kotiin. Toivoin hartaasti, ettei minun tarvitsisi
enää koskaan astua jalallani koko kouluun.